

BADIIY MATNDA STILISTIK VOSITALARNING QO‘LLANILISHI VA ULARNING ESTETIK AHAMIYATI

Muinova Mexribon Suxrobova

Samarqand viloyati Zarmed universiteti

Muhandislik-iqtisodiyot va gumanitar fanlar instituti

Filalogiya va tillarni o‘qitish ingliz tili yo‘nalishi

1-bosqivh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada badiiy matnda stilistik vositalarning qo‘llanishi, ularning badiiy-estetik ahamiyati hamda o‘quvchi ongiga ta’siri tahlil qilinadi. Badiiy adabiyot tilida metafora, epitet, taqqoslash, mubolag‘a kabi tasviriy vositalarning o‘rni muhim hisoblanadi. Ushbu maqolada badiiy matnni lingvostilistik jihatdan tahlil qilish orqali yozuvchining individual uslubi va til imkoniyatlaridan foydalanish mahorati ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: badiiy matn, stilistika, metafora, epitet, taqqoslash, lingvostilistika, badiiy tasvir vositalari.

Abstract: This article analyzes the use of stylistic devices in a literary text, their artistic and aesthetic significance, and their impact on the reader's consciousness. In the language of literary fiction, the role of such figurative devices as metaphor, epithet, comparison, and exaggeration is important. This article examines the writer's individual style and skill in using language capabilities through a linguistylistic analysis of a literary text.

Key words: artistic text, stylistics, metaphor, epithet, comparison, linguistic stylistics, means of artistic imagery.

Badiiy adabiyot insoniyat madaniyatining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Adabiy asarlar orqali inson ruhiyati, jamiyat hayoti va turli ijtimoiy jarayonlar o‘z ifodasini topadi. Badiiy matnning ta’sirchanligi esa ko‘p jihatdan yozuvchining til imkoniyatlaridan qay darajada samarali foydalanishiga bog‘liq.

Til badiiy asarning asosiy qurilish materiali hisoblanadi. Yozuvchi o‘z fikrlarini, his-tuyg‘ularini hamda tasvirlamoqchi bo‘lgan voqelikni aynan til vositalari orqali ifodalaydi. Shu sababli badiiy matnni o‘rganishda stilistik vositalarni tahlil qilish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Stilistika tilshunoslikning muhim sohalaridan biri bo‘lib, u til birliklarining uslubiy xususiyatlarini hamda ularning nutqda qo‘llanish imkoniyatlarini o‘rganadi. Badiiy adabiyotda stilistik vositalarning qo‘llanishi esa matnning estetik qiymatini oshiradi va o‘quvchi ongiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi badiiy matnda stilistik vositalarning qo‘llanish xususiyatlarini o‘rganish hamda ularning estetik ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Badiiy matn – bu adabiy asarning til orqali ifodalangan shaklidir. Badiiy matn o‘zining obrazlilik, emotsionalligi va estetik ta’sirchanligi bilan boshqa nutq turlaridan farq qiladi.

Badiiy matnda voqelik to‘g‘ridan-to‘g‘ri emas, balki badiiy tasvir vositalari orqali ifodalanadi. Yozuvchi voqea-hodisalarni tasvirlashda tilning turli imkoniyatlaridan foydalanadi. Bu esa matnning mazmunini yanada boyitadi va o‘quvchining tasavvurini kengaytiradi.

Badiiy matn quyidagi xususiyatlarga ega:

obrazlilik

emotsionallik

individual uslub

estetik ta’sirchanlik

Ushbu xususiyatlar badiiy matnni boshqa ilmiy yoki rasmiy matnlardan farqlab turadi.

Stilistik vositalar va ularning turlari

Stilistik vositalar badiiy matnning ifoda imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim til birliklaridir. Ular yordamida yozuvchi voqea-hodisalarni yanada obrazli va ta’sirchan tarzda tasvirlaydi. Stilistik vositalar turli xil bo‘lishi mumkin. Eng keng tarqalganlari quyidagilar:

1. Metafora – bu bir predmet yoki hodisani boshqa bir predmet yoki hodisa bilan o‘xshashlik asosida ifodalash usulidir. Metafora badiiy matnda obrazlilikni kuchaytiradi va tasvirni yanada jonli qiladi.

Masalan: "Hayot – bu uzun yo‘l". Bu misolda hayot yo‘lga qiyoslangan.

Metafora orqali yozuvchi murakkab tushunchalarni oddiy va tushunarli tarzda ifodalashi mumkin.

2. Epitet – bu predmet yoki hodisaning muhim belgilarini ifodalovchi badiiy aniqlovchidir. Epitet badiiy tasvirni yanada boyitadi va tasvirlangan obyektning xususiyatlarini ochib beradi.

Masalan: moviy osmon, oltin kuz, sokin tun

Epitetlar badiiy matnda emotsional rang-baranglikni oshiradi.

3. Taqqoslash – bu ikki predmet yoki hodisaning o‘xshash tomonlarini ko‘rsatish orqali tasvir yaratish usulidir.

Masalan: "U sher kabi jasur edi." Bu yerda qahramonning jasorati sher bilan taqqoslanmoqda. Taqqoslash badiiy tasvirning aniqligini oshiradi.

4. Mubolag‘a – bu voqea yoki hodisani bo‘rttirib tasvirlash usulidir. Mubolag‘a orqali yozuvchi tasvirning ta’sirchanligini kuchaytiradi.

Masalan: "Ko‘z yoshlaridan daryo oqdi." Albatta, bu real holat emas, balki tasviriy ifoda.

Stilistik vositalarning estetik ahamiyati

Badiiy matnda stilistik vositalarning qo‘llanishi asarning estetik qiymatini oshiradi. Ular yordamida yozuvchi o‘quvchi tasavvurida jonli obrazlar yaratadi.

Stilistik vositalar quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Matnning obrazliligini oshiradi.
2. O‘quvchi tasavvurini boyitadi.
3. Asarning emotsional ta‘sirini kuchaytiradi.
4. Muallifning individual uslubini namoyon qiladi.

Shu sababli stilistik vositalar badiiy adabiyotning ajralmas qismi hisoblanadi.

Lingvostilistik tahlil badiiy matnda qo‘llangan til vositalarini ilmiy jihatdan o‘rganish jarayonidir. Bu tahlil yordamida yozuvchining til boyligi va uslubiy mahoratini aniqlash mumkin.

Lingvostilistik tahlil quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

matndagi stilistik vositalarni aniqlash

ularning funksiyasini tahlil qilish

matn mazmuniga ta‘sirini aniqlash

Bu usul badiiy matnni chuqurroq anglash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, badiiy matnda stilistik vositalarning qo‘llanishi asarning estetik qiymatini oshiradi va o‘quvchi ongiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Metafora, epitet, taqqoslash va mubolag‘a kabi tasviriy vositalar yordamida yozuvchi voqea-hodisalarni yanada obrazli tarzda ifodalaydi.

Shuningdek, lingvostilistik tahlil badiiy matnning til xususiyatlarini chuqur o‘rganishga yordam beradi hamda yozuvchining individual uslubini aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Galperin I.R. Stylistics. – Moscow: Higher School, 1977.
2. Leech G., Short M. Style in Fiction. – London: Longman, 2007.
3. Ёўлдошев Б. Бадий матн лингвистикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2015.
4. Нурмонов А. Тилшунослик назарияси. – Тошкент: Шарқ, 2012.
5. Шомаксудов А., Расулов Р. Ўзбек тили стилистикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 1983.